

ACC. NR. 2309Landskap: SkåneUpptecknat av 2309Emil NordermanHärad: PjäreAdress: Tvenstaps HofSocken: Västra LarpusBerättat av Oliva LibergUppteckningsår: 1928Född år 1848i Västra LarpusLUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV1.(19 sidor)

Uppteckningen rör

Allerygd till gamla tiders jul
i Pjärebygden."Ölbygd"Brunngäddan,
massakningen,
Väddarna tändt
glas.Lysteman.Wiken förvidde.Julrimlång fredags visspålsågon.Lånå stoppulpåskdagen.se häkorna ikyrkan påskadag, häkci.

Det Kärva öl - den germaniska stammens, ur
gamla, älsklingsdryck - spelade vid måltiderna
en viktig roll. I förnämre hus var det obliga-
fariskt vid måltiderna rekrytats föremellan
till vederbörande. Na und på denna dryck
var länge i sammanställningar liktydigt med
gästbud, t. ex. barnsöl, gravöl, hemfärdöl
o. s. v. Denna dryck lerygades särskilt starkt

Skriv endast på denna sida!

2.

och var dyggestligen omtyckt. Om man under
 tager rimt, vilket först i slutet af hednastiden
 infördes av vikingar och köpmän, var myödet
 den yppersta drycksen och vantades endast
 vid höglidiga tillfällen. Även denna dryck är
 urgammal och beredningskonsten, ensamt till-
 hörig nordborna, var om all sannolikhet in-
 kommen hit med våra invandrade förfäder. Den
 var också vederbörlig på Kar, äfven de pått en stor
 del af Valhallsglädje uti nyutändat och ypper-
 liga myöd, som utvölls af den ovärderliga giten
 Hejdrun. Myödet bryggdes af hönung, humle
 och jäst, men dessutom kände våra förfäder
 konsten äfven giva det till en tillsats af vissa dö-
 vande örter, sannolikt porren, på viken ört
 man här och var bryggd de p. k. porrollet, som

LUNDS UNIV.
 FOLKMINNES-
 ARKIV

2.

2309

Skriv endast på denna sida!

äger en aromatisk smak men är starkt pöscande.
Vid vissa gästbord hördes det till på den att komma
skålar, för vilka tal höllas. Vår dessa minnesstålar,
d. v. s. ägnade åt döda fränder och vänner eller beröm-
da män, skulle de gå lagret om. Ej sål druckes enstaka
da skålar endast vänner emellan, och vantio tris
måste man vid dylika tillfällen komma försett
i bottor. De nya åldriga på har på lunda leila
kallits ända in till våra dagar i seruktid (att vid hög-
tidliga tillfällen hålla tal vid "skålar" tommande.
Vid julgillona och arvålon åtföljdes några skålar
av loften, vilkas svikande stämpelade man om
med det djupaste förakt. — De gamla julols-
brygden, sedan den ännu bereddos här i våra byg-
der på 1870-talet vill man om, hur ur aldrig tra-
dition ären inom detta område bevarats genom

Skriv endast på denna sida!

vi ånga seklar för en sluttigen försvinnare på en
ryttid med ena sidan. Vid våra förälders stora
midvinterfest, som ju motvaras av vår julhög-
tid, måste nämligen hvar modern tillse, att det bl.a.
garnas rikligt med öl och mjöd på bordet. In på
julens högtid borde det måhända vara av en visat
intresse att höra, vad nu åttioåring, som i sin ung-
dom många gånger varit med om ualldrömming
och julölsbryggd här i Bjäre bygden, haft att för-
tälja om denna gamla, nu försvunnna bruk. —

Man slog vatten i en stort brygg-
kar, försedd med en "kapp", sedan man först kast
kornet i det samma. Efter två ä tre dagars förlopp
togs vatten ur karet, varefter man kast kar-
net upp i det samma. Sedan lade det i en koppig
hög på lozen och trökte det med en mängd kläder

och så fick det genomförelsa Rernd ligga där,
stilla del grovt. Efter denna procedur fördes det
nu mall - till mallstorkan, som var uppspord av
stenmurar, Saul försedd med halmstak. In-
redning: i mitten av mallstorkan stod "gallen",
elvetaden, i vilken man först dagen eldade
med enris för att mallen skulle bli rökt. "Gallen"
var lång och smal med en murad valv över densam-
ma. Vid mursidornas övertkant var en fals, på
vilken man uppbyggde "stegen", som gick snett
uppåt som en bak, bestående av cirka 12 cm.
lärda leräder, till bildade och upp till löst vilan-
de på en långgående ås, fastad vid murarnas ga-
velända. Samliga "steg" leräder voro försedda
med ganska tjall bildade små korhål. Målet
med kind långa groddar var delvis sammanhäng-
ande, varför intet

med genom hålen. Under första dygnets torkning
på gylt eldningen utan avbrott, var för de, som
fört Rude mattet, fingo stanna kvar i mattorstan
över matton samt under ständig omvörningar
mattet se till, att detta blev väl genomtorkat. Ej
sällan hände det då, att pojkar och flickor kommo
på besök samt genom samtalen, stämt och glans
beredd en viss stämning och trevnad över det van-
liga arbetet. Andra dagar började man "stegföra"
mattet (en "steg" var en lerådas leredd). Längs med
gallus sidan var en murad botten, ungef. 6 m. bred,
med en yttre mur, cirka en meter hög - på sidan en
leredd ränna längs med gallus båda sidor. "Steg-
föra" bestod där, att man upplyfte "steg"
efter "steg" från dess plats och jorde mattet med
händerna av dessa och med de lerida rännorna,
var efter "stegen" Skriv endast på denna sida! sidan, en efter annan.

hullella på sin plats. Under tiden på julkeld-
ningen med ved i gulten - dock kvagare. Därefter
skludades och omrördes mallet i rännorna för
att sedan saulas upp i "Skappos" och läggas till-
baka på sin plats på "stegen". Så länge eldningen
och torkningen fortsattes - ungefär en par dygn -
måste man då och då omröra mallet, där det låg
på "stegen". Sedan "gallen" avvalvat lyftes samt-
liga "steyler" ända upp på förut nämnt sätt, och
fördes mallet ännu ned i rännorna där det hogs
saulades i påskan, sedan hemfördes till gården.
I del s. R. "bryggkhuset" stod alltid större och
mindre bryggkar, i vilka man på Kvällen tom-
de mallet, sedan detta förut blivit mallet på en
litet s. R. mullkvarn, vilken g. fallan blivit
bevarad på gården sedan äldre tider, då man alltid
sin såd på dyblita Skriv endast på denna sida! stenkvarnar.

8. I krygget, delvis fyllt med vatten, fick man
sitt ligga till nästföljande dag. I övrigt var rummet
gryta ställdt med en "Karsdal" med tre ben
under, på vilken man placerade ett annat Kar,
kallat "Kappkoppen", i vars botten och närvarande
en Kant fanns ett rund hål, och i detta stak man
inifrån Karit en lång stång, kallad "Kapprocks".
Skollnen av detta Kar lade man "slid" som råglabra
så att denna skylde botten till en 5 em. höjd
och därtill låg ett stycke upp på Karits sidor. En av
i någon mån hålla kalmen kvar nära vid botten
vid man trenne kaluband - ungefär som då
man förs i tiden land upp på efter lica - och stak
öfverna till dessa band över "Kapprocks" samt
tryckte dem ned mot kalmen. Skallet, vilket som
närmt låg i klöt över matten, östes nu upp och slop
i "Kappkoppen", var så det i den immurade grytan

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

8.

2309

9. Korkande vattuet hålles över mättet. Efter en lång
resplund vrid man på kafferoletten, så att vattuet,
som nu till en del urlakats utåt, kunden pinnas ner i
en under kaffet ständ kittel. Avsäg man att er hålla
guld julöl - vilket ju var vanligt - Korkte man detta
samma en gång och källde det på cyst över mättet,
variflör det ur stapsadrs för andra gången. Så var
omsider det starka, goda julölet snart fördigt, och
användas vid julens högtid enligt gammal god tra-
dition. I de flesta fall pläggade man en gång
urlakta mättet genom förnyad påslagning av kork-
hett vatten, och då erhöil man den svagare dryck, som
benämndes "tunn driicka". - Det i en klar islagna julölet
omrördes skelligt med ett p. k. "maltröder", varefter man
tillsatte jäst, och så fick det stå och jäsa över mättet.
I stora allkar förvarades sedan det fästa ölet på en lämp-
lig plats i Källaren, där man under den stora julhelgen

10.

And som oftast infann sig för att hämta upp av den
 goda drygken. Synnerhet vid julgästakunden
 serverades på den tiden julöllet i riklig mängd. Stacks
 och vatsuccerande som det var, finto det också god ät-
 gång såväl ledroz i gjringa men att öka den festliga
 stämningen. Även i vardagslag dracks mycket
 av det präktiga julöllet på en tid, då ännu mycket
 av gammal jultradition fanns kvar, och det var van-
 ligt, att sålunda ständigt stod på det stora med-
 bordet, så att en var i hemmet, ja, även gränsarna,
 då och då kunde slå på sin Rauske ofta återkom-
 mande först ur detsamma — också en gammal sed,
 som sedan länge tecknar traditionen.

LUNDS UNIV.
 FOLKMINNES-
 ARKIV

10.

2309

ACC. NR.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: *Skåne*
 Härad: *Byåre*
 Socken: *Västra Karup*
 Uppteckningsår: *1929*

Upptecknat av: *Emil Störman*
 Adress: *Spensborgs Höf*
 Berättat av: *Oliva Liberg*
 Född år: *1848* i *Västra Karup*

sid 11.

2309

Uppteckningen rör

Han plågades frödom & brände barn med "Crum-
 Käringen" för att de inte skulle stå och se ner i
 Crummen, så vid möjligt fall i den, och då skulle
 "Crum Käringen" stå den.

*Bruntjär-
 ingen i mos-
 sakärigen.*

Likaledes brände man barn ^{med} "mossa Käringen"
 för att de inte skulle gå ut i vilt fastna i någon
 moss, där "mossa Käringen" bodde, ty om detta
 hände, kon hon och tog dem till sig.

ACC. NR.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Skåne Upptecknat av Ernst Forrman
 Härad: Pjärs Adress Svenstorp Hof
 Socken: Västra Karup Berättat av Oliver Liberg
 Uppteckningsår: 1928 Född år 1848 Västra Karup

12

2309

Uppteckningen rör

I gamla tider, då det fanns gott om baulka (ägar),
 uppfästego stundom i dessa gator, vilka om nät-
 terna lysde som små ljus. Om dessa "ljus" hade folk
 här i Pjärs den uppfattningen, att det var vättar,
 som bodde under jorden på auge uar Karua, och som
 på Kvällarna tände de små ljusen.

Vättarna
tända ljus
 (lydte gubbar)

Det berättades i gamla tiders Pjärs även om
 "lyktmännen", som stundom plögade vilseledda
 nattliga vandrare. Rakade man ut för en "lyktman",
 skulle man vända ut och in på något klädesplagg

Lyktmän-
nen.

Skriv endast på denna sida!

man hade på sig, t. ex. en mössa, en rock, en huvudklädning,
ty då fick han sig längre vägnar makt än vilseleda.
En gammal kvinna, Gissa Liberg i Svustad, V. Skarps
berättade en gång för sin dotter Oliva, att hon, då hon
soud en kväll skulle gå till en "krykstuga", påkade hon
sulligt sin egen lestan och uppfattning att möta en lykt-
sman, som ledde henne vilse, så att hon kom långt
bort från vägen till en åker med upplagd tarr, och först
sent på natten lyckades hon taga sig från till "kryksta-
gan", där hon antalade sin sammanträffande med
"lyktsmannen", och hur han vilselett henne.

ACC. NR.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Skåne Upptecknat av Emilj Störman
 Härad: Bjäre Adress: Stenstapleof
 Socken: Västra Parup Berättat av Oliva Liberg
 Uppteckningsår: 1928 Född år 1848 i Västra Parup

14
2309

Uppteckningen rör

Nixen för-
riffar

En gammal kvinna Gissa Liberg i Västra Parup, be-
 rätade en gång för sin nu åtioåriga dotter, Oliva,
 i hennes barndom om en man, vilken fönt en
 kväll var ute och vandrade på väg till sin hem.
 I kvällens mörker påstod han emellertid gå
 vilse och kunde svårigt återfinna samma vägen.
 Han blev därför glad, när han undvann vilse-
 ma vandring, men han hade en "man" som välvilligt lo-
 vade följa honom hem, en erbjudande som han också
 tacksamt mottog. Att skulle gå lyckligt och väl,
 men då man en närmande sig hemmet och förstod

Skriv endast på denna sida!

Att han var oberoende av sin skände vägarare,
tillät han sig övermodigt skänka med dem. Då
svarade honom vägararen: "Jag är den lille Nilen,
som vid strömmen plugar jorden, dit inga kan segla,
O herra Rauts, O herra Raja kus över matten."
Då han blev förargad över det övermodiga skänket,
vilselodde han honom om i stället, så att han endast
med svårighet nådde sin hem i denna matten.

ACC. NR. 2309

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVLandskap: SkåneUpptecknat av Emil StenmanHärad: BjäreAdress Gronstad HofSocken: Västra KarupBerättat av Oliva TibergUppteckningsår: 1928Född år 1848 i Västra Karup

16.

2309

julrim

Uppteckningen rör

En gammal julrim från Bjäre-bygden lydde:

"Julafton å julada"
 då ha' vi så godt, som vi vill ha,
 men ann eudå jul,
 då gör mer mor sin goda Jul.

Långfredagsriset var gängse i Bjärebygden.

Långfredag
15.

I Gronstad. V. Karup på "Åshall" finnes än i dag en stor sten, om
 vilken det en gång gick en sägen i bygden, att under densamma lågen
 hona bevaktade en ståt. Upprygrade förort gjordes att konnen under
 den stora stenen för att kunna den förmenta stätten som förgäves.

Skattsäge.

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. 2309

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Skåne Upptecknat av Emil Norderman
 Härad: Bjäre Adress Svendtorp Hof
 Socken: Västra Karup Berättat av Oliva Liberg
 Uppteckningsår: 1928 Född år 1848 i Västra Karup

17.

Uppteckningen rör

En gammal bondkvinnas: Håsiunge, Västra Karup
 sid namn Bolla Persson, på en gång te sin pigas:
 "Gau eng te dura Bengta (dei häude påskdagen)
 å launa en stoppsnau!" Tigau gijst med åreudet
 eng te Bengta, som då sa: "Ja, där fet du sij,
 ad du skulle komma eng å launa med." (Bolla
 plögade nämligen varje påsk sånda sin pigas in
 på nabostället i något lekruande åreude, men ad-
 rig jist någon veta av den mystiska gammal bon-
 för hon gjorde detta.

Varje skärtorsdagskväll brukade samma

Hälsa stopp-
na påsk-
dagen, skär-
torsdag

Häxor
 i kyrkan
 påskdagsmor-
 gorn, häk-
 er.

5-

2

konungarna leara in i "krygghuset" bakom fjörna:
Kvass, grissla och rakka, vilka redskap annars ha-
do i ett hörn på gården — dilla för att inte trollkä-
ringarna skulle stjåla dem för sin färd till Blå-
Kulla på torsdagsnatten.

18.

2309

Från gudstjänsten i Västra Karup har det fört sigts av
de gamle, att man i Ryrke på fastelagen från sina
sittplatser i Kautarna kunde ja se Krinnor
Komma gående framåt "gånge" — stora gången —
med en "lytta" på huvudet (utan att dessa själva
visste om denna) för att sätta sig i Ryrkestolarna.
— Särmodligen var det endast söndags- och torsdags-
barn, som kunde se dessa "lyttor".

Detta skulle enligt folktron vara en tecken till,
att nämnade Krinnor var hälar, som på torsdagsnät-
ten besökt BlåKulla. Man talade också om, att bländ
dessa Krinnor äro gammor d. v. s. som man aldrig fört från
vara hälar.

Och samma bondkvinnu berättades del
även, att hon ofta lade ett ägg på en gångsting,
som ledde in till gårdsgården, och det sakades
alltså att Botta gjorde detta för att lya Rau
och framgången skulle vika från gårdsgården
och i stället komma över till hennes egen gård.

19.

2309